

Discurs

Llegit el 23 de gener de 2008 en l'acte de cloenda del Centenari a la seu de l'IEC de la Casa de Convalescència de Barcelona

SALVADOR GINER
President de l'Institut d'Estudis Catalans

Ha arribat el moment solemne i feliç en què l'Institut d'Estudis Catalans vol cloure formalment els actes de celebració del seu primer segle d'existència. Ens va semblar que el millor lloc per a fer aquest acte seria la seu principal de l'Institut. Conscients de la significació cabdal de la nostra acadèmia per a la nostra cultura, la nostra llengua i la nostra nació, hem projectat les activitats del Centenari al llarg dels darrers setze mesos arreu dels Països Catalans, mitjançant exposicions, concerts, congressos, seminaris i col·laboracions amb els mitjans de comunicació. La inauguració del Centenari al Palau de la Música Catalana —un altre edifici emblemàtic— al setembre del 2006 ja anuncià l'abast del que volíem fer. Sembla que podem dir amb convicció que ha estat fet.

Esqueia que la cloenda fos en aquest extraordinari edifici, que ens fou cedit *sine die* per l'Ajuntament de Barcelona l'any 1932, i arrabassat violentament, com bé sabeu, uns anys després per una dictadura feixista i aliena, amb indubtables desitjos de genocidi cultural. Esperem que això no es repeteixi mai més. Només la voluntat de sobreviure de la gent de l'Institut d'aleshores i el capteniment patriòtic i sacrificat de molts membres salva-

ren l'Institut. És gràcies a ells que l'Institut ha gaudit d'un segle sencer de vida. Mercès a ells el Centenari ho ha estat de debò: la flama de l'Institut d'Estudis Catalans no s'ha extingit mai. Avui espurneja amb la mateixa lluentor de quan fou fundat.

No escau que en aquesta al·locució m'aturi a fer un resum de la història de la nostra corporació acadèmica. En primer lloc, perquè la coneixeu tan bé com jo —molts de vosaltres, millor que jo. Segonament, perquè en l'acte inicial del Palau de la Música Catalana, així com en nombroses intervencions i comunicacions públiques, els membres de l'Institut han tingut l'oportunitat d'invocar i contar la nostra història. En tercer lloc, perquè han estat abundants les publicacions que han palesat el desenvolupament i la història de l'Institut. Només cal esmentar els dos volums recentment apareguts de la *Història* de la nostra institució, elaborada per Albert Balcells; l'aparició de la nova edició del *Diccionari* —un èxit sense paliatius de la Secció Filològica, i, globalment, també de l'Institut, com a acadèmia que és de la llengua catalana—; l'esplèndid catàleg del Centenari; els innombrables articles de premsa, i els programes de ràdio i televisió que han posat a l'abast de la ciutadania la història i la missió d'aquesta corporació sàvia. Cal recordar, entre moltes altres activitats destacables, el número monogràfic dedicat al Centenari que publicà la revista *Serra d'Or*, sota la direcció de Josep Massot.

Aquestes activitats de projecció pública i coneixement cívic de l'Institut m'exoneren d'esmentar les vicissituds de l'acadèmia catalana durant els darrers cent anys. En canvi, la celebració del Centenari no pot ésser cap pretext —ans al contrari— perquè m'estigui de pronunciar alguns mots sobre el present i el previsible esdevenidor de l'Institut. Heu-los ací.

El nostre país és mancat del marc institucional públic que és propi i connatural a moltes nacions europees. L'esquarterament polític del nostre àmbit cultural és endèmic i estructural. (Es remunta a la mort del rei En Jaume, a qui devem moltíssim del que som i també del que no som o no acabem d'ésser, i de qui, d'altra banda, celebrarem pròximament el vuit-centè aniversari del naixement, que tingué lloc a Montpeller; l'Institut en prepara la commemoració.) Aquesta fragmentació dels Països Catalans, però, no ha estat mai acceptada ni assumida per l'Institut: la nostra és l'acadèmia de tots els països i territoris que tenen la nostra cultura i la nostra llengua.

Avui, ja endinsats en el segle XXI, som una acadèmia homologable a les altres acadèmies d'Europa i del món, com ens ha estat reconegut, constantment i activa, des de l'any 1922, data en la qual l'Institut entrà a formar part de la Unió Acadèmica Internacional. Tanmateix, l'abast d'allò que Enric Prat de la Riba i el petit estol d'intel·lectuals i savis catalans creà amb modèstia, sobrietat i noble ambició el 1907, fou molt més considerable que no pas el que signifiquen avui, per a moltes comunitats nacionals, llurs acadèmies respectives. Aquesta comparació, que no vull gens odiosa, prové de les mancances institucionals i les dependències i subordinacions, certament indiscutibles, de la nació catalana. Per a nosaltres, com a comunitat, era i és essencial gaudir d'una corporació com la nostra. Avui seria inimaginable que no existís.

Tenir-la, però, no és suficient. Esperonats per les mancances endèmiques que caracteritzen la comunitat cultural, científica, lingüística i historicopatrimonial catalana, l'Institut està obligat a superar-se constantment, a tenir presència nacional i internacional, amb empena i coneixement d'allò que vol i d'on vol anar. En altres països, hi ha institucions igualment venerables que poden permetre's luxes que, a casa nostra, serien imperdonables. La nostra és una condició que hem d'acceptar amb menys resignació que entusiasme. Un cert *amor fati*, una certa acceptació joiosa de la nostra catalana condició, ens ha d'inspirar constantment vers allò que, en altres indrets del món, arriba com un present dels déus, sense gaire esforç per a ningú.

La tensió espiritual a què ens sotmet l'especificitat catalana ha estat aprofitada per les generacions d'acadèmics que han mantingut viu l'Institut per a fer possible la molt considerable i constant producció humanística i científica d'aquesta corporació al llarg del primer segle d'existència.

L'esdevenidor de l'Institut depèn del manteniment d'aquesta tensió creadora. Coneixem les dificultats d'una acadèmia que, malgrat que és reconeguda i respectada internacionalment, ha d'enfrontar-se —més enllà de la societat civil a la qual serveix— a certes precarietats —no solament econòmiques, sinó també d'estructuració administrativa de tots els territoris dins quatre estats europeus— que no tenen les acadèmies d'altres països. L'esforç de tenacitat, paciència i capteniment universalista i alhora arrelat a la nostra comunitat intel·lectual i científica serà una constant durant tot l'esdevenidor previsible. Sense gens de pessimisme, cal preveure la continuació de la peculiaritat catalana —territorial, administrativa, de dependència parcial d'altres autoritats— i, per tant, la continuació de l'empena addicional que hom ha d'exigir a l'acadèmia del país, en termes de qualitat, creativitat i afirmació dins el món de l'alta cultura, la recerca i el pensament al qual pertany.

En tots els terrenys hem de combatre esperonats per aquesta tensió, per aquestes limitacions. Que l'amor al propi destí, el nostre *amor fati*, al que suara em referia, ens continuï inspirant.

L'esclat de les celebracions que es clouen avui podria fer-nos pensar que exagero les dificultats quan faig una crida a capgirar-les i transformar-les en virtut i en un futur acadèmic i científic pròsper. Si bé és veritat que podem dir sense embuts que les celebracions del Centenari han estat un èxit, també hem de tenir el cap ben clar i entendre que la nostra tasca immediata és potenciar l'activitat de l'Institut en tots els camps. Sense cap autosatisfacció: cal intensificar la nostra felix vinculació al món universitari; col·laborar cada vegada més en la tasca civilitzadora d'ésser capdavanters en la disseminació cívica del coneixement científic; consolidar la nostra autoritat acadèmica unitària sobre la llengua catalana en tots els territoris que li són propis; consolidar també la nostra autoritat acadèmica pel que fa al vast patrimoni arqueològic i històric del país; ésser un referent per a les autoritats del país pel que fa a les ciències i les humanitats; potenciar i protegir les nombroses societats filials de

L'Institut, que aixopluguen milers de socis i ens vinculen estretament a la ciutadania culta de casa nostra; continuar eixamplant la nostra funció com a gran editorial acadèmica i científica catalana; continuar posant els recursos digitals a disposició de la comunitat universitària i científica; fomentar, finalment, cada vegada més la funció que des del principi ens ha caracteritzat: l'Institut d'Estudis Catalans és el gran fòrum permanent d'aquest país per a la conversa científica i l'anàlisi racional, serè i fructífer dels problemes amb què ens enfrontem en el món d'avui.

L'Institut ha participat i participa activament en projectes internacionals de recerca en diversos àmbits. Aquesta activitat no solament no minva, sinó que continua creixent. El que també cal que creixi encara més és la nostra funció com a fòrum d'alta discussió científica, en el qual la comunitat internacional trobi un lloc adient per a contrastar hipòtesis, comparar resultats, avaluar teories en tots els camps. A Europa, per no anar més enllà, hi ha diversos centres —no sempre acadèmies nacionals— on hom realitza aquesta funció: no hem assolit encara el nombre òptim de centres internacionals de trobada científica. Les recents atencions que ha tingut envers l'Institut la Fundació Europea de la Ciència, que agraiam vivament, ens fan pensar que hem de continuar obrint aquest solc en el nostre terreny de conreu. La nostra corporació està idealment qualificada per a la tasca.

Totes aquestes raons fan palesa la necessitat que l'Institut no enceti el seu segon segle de vida d'esma. Precisament perquè som una corporació feta de gent dedicada al pensament, a l'observació i a l'enteniment del món, cal que sotmetem aquesta corporació a l'escrutini d'aquestes facultats de l'esperit. El millor tribut que podem retre no solament als nostres fundadors i als savis catalans que ens han precedit, sinó també als principis que avui inspiren aquesta casa, és donar-li un nou impuls tot pensant-la, per dir-ho així, de bell nou. Hem de prendre el pols al present i analitzar què volem, decidir on anem i com ha d'ésser l'acadèmia catalana de l'esdevenidor. L'Equip de Govern fa temps que mostrarà aquest neguit. Ara, a més, el Consell Permanent de l'Institut ha decidit, en cloure les celebracions del Centenari, obrir un període d'intensa reflexió sobre la natura i les funcions de l'Institut, sobre el que pot fer i el que ha de fer i sobre el seu abast en el món contemporani dins la nostra comunitat cultural, lingüística i nacional.

No vull cloure aquestes paraules sense agrair vivament a tothom que ha treballat per l'èxit de les celebracions del Centenari amb tanta dedicació i professionalitat. Gràcies especialment als treballadors de la casa. I el nostre agraïment a tots els patrocinadors per l'ajut, la fe i la confiança en l'acadèmia catalana.

L'Institut d'Estudis Catalans, senyores i senyors, ha sabut bastir durant el primer segle de vida un noble edifici de pedra picada al servei del país. No és, ni de bon tros, una torre de vori. Ans és un far que enllumena els viaranyes de la ciència, el pensament i l'alta cultura de la nostra pàtria. Ens pertoca una tasca: continuar guaitant l'esdevenidor amb les eines a la mà, com a bons catalans. Les eines del coneixement objectiu, de la raó, del progrés científic i

humanístic. Hem de complir la tasca que fa cent anys ens encomanaren els nostres fundadors: amb humilitat, però amb la consciència que servim aquest vell i noble poble europeu, tal com cal fer-ho per la nostra vocació de gent lliurada al conreu de la ciència, les humanitats i el pensament racional.

* * *

Em permetreu que exposi les raons per les quals hem pensat cloure el Centenari amb una conferència a càrrec del nostre col·lega Antoni Serra i Ramoneda, membre de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, sobre les repercussions de la ciència social en el món d'avui.

Encetàrem les celebracions amb una conferència del nostre eminent col·lega Joan Massagué sobre el càncer, en la qual es palesà tant la dimensió teòrica com la pràctica de la recerca en ciència natural, al voltant d'un tema que preocupa profundament la humanitat. Volíem cloure-les amb una visió del servei que avui en dia també presten les ciències socials i humanes a tots nosaltres. En un món angoixat per la pressió demogràfica i la destrucció ambiental que crea l'excés de població, per les crisis de l'economia, pels estralls del fanatisme i la superstició, i per tants altres mals, la ciència social té molt més a dir del que sovint els interessos creats ens volen fer ignorar. La nostra és, com sovint afirmem, una acadèmia d'acadèmies. Les tres grans cultures del present hi tenen cabuda: la científica natural, la científica social —incloent-hi la lingüística— i la filosòfica i moral. Sens dubte la intervenció del professor Serra i Ramoneda complementarà harmònicament l'aportació inicial del professor Massagué. El sentirem després de la intervenció del president de la Comissió del Centenari, que ha conduït amb notable encert tota la llarga i complexa operació des del moment en què, sota la inspiració del malaguanyat president Josep Laporte, s'engegà tot el procés. Ell us en farà un resum, tot seguit.